

KENT–TURİZM–KALKINMA İLİŞKİSİNE ARKEOLOJİ EKSENİNDEN BAKMAK: YALVAÇ PİSİDİA ANTİOKHEİASİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

LOOKING AT THE RELATION BETWEEN URBAN-TOURISM-DEVELOPMENT THROUGH THE ARCHAEOLOGICAL AXIS: A REVIEW ON YALVAC PISIDIAN ANTIOCHEIA

Nilüfer NEGİZ*

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi nilufemegiz@sdu.edu.tr

ÖZ

Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Bu açıdan bakıldığında, Türk ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, ülkenin ekonomik problemleriyle mücadelede (dış ticaret açığı, enflasyon ve beklide en önemlisi işsizlik) hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur (Çımat ve Bahar, 2003:1). Turizm açısından zengin potansiyele sahip bölgeler, planlı ve etkin bir turizm uygulaması sonucu, turizm ekonomisi ile kalkınma ve dengeli gelişim için uygun ortam hazırlamaktadır. Turizmin en geniş ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden biri olması, turizmi bir çok ülkenin yeni ekonomik aktiviteleri canlandırarak bölgesel ve yerel kalkınmada rol oynayacak ana enstrüman olarak görmesine neden olmaktadır.

Kalkınma ve turizm arasında kent düzleminde kurulan bu ilişkiyi besleyen, o kentin sahip olduğu değerlerdir. Turizme konu olacak pek çok değer ki; tarihi ve kültürel miras olarak tanımladığımız, arkeoloji biliminin çalışma alanını oluşturmaktadır. O vakit kentin kalkınması amaç olarak düşünüldüğünde; bunu sağlayacak en önemli araç da arkeoloji bilimi ve onun çalışmaları olacaktır.

Tam bu noktada çalışmada, inanç turizminin önemli bir değerine sahip, tarihi kentler birliğinin bir parçası aynı zaman da cittaslow (yavaş kent) özelliği gösteren Isparta ili Yalvaç ilçesinde Pisidia Antiokheiası örneği üzerinden Kent-Turizm-Kalkınma ilişkisi ele alınacaktır. Alan araştırması niteliğinde planlanan çalışmada, arkeolojik çalışmalarının yürütüldüğü alanın önemi, değeri, yürütülen çalışmalar ve sağlanan katkı ele alınarak; tarihi ve kültürel mirasın turizme kazandırılması sürecinde yaşanan zorluklar ve çözüm önerileri arkeoloji perspektifinden ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Turizm, Kalkınma, Arkeoloji,

Jel Kodu: Z32

ABSTRACT

Nowadays tourism, with features such as increasing foreign currency earnings and providing employment that contribute to the national economy, is a sector with an important role in protection of world peace with a providing and integrating effect of international cultural and social communication. From this point of view, which is being an indispensable cornerstone of also for the Turkish economy is an issue that governments have laid great emphasis on dealing with the country's economic problems (the foreign trade deficit, inflation and unemployment, probably the most important). Regions having a high potential in terms of tourism prepare and appropriate environment for development and balanced growth with tourism economy as a result of planned and effective tourism practice. The situation of tourism's being one of the largest and fastest growing sectors causes a lot of countries to see tourism as the main instrument that will stimulate new economic activities and play a role in local development.

The things that nurture the relationship between development and tourism in civil level are the values of that city. Lots of values to be the subject of the tourism, which we defined as historical and cultural heritage, form the study field of archaeology. So when the development of the city is considered archaeology and its studies will be the most important instrument to achieve this development.

At this point, in this study, the relationship between urban-tourism-development will be held regarding the example of Pisidian Antiocheia in Yalvaç in the city of Isparta, which has an important place in religious tourism, is a part of the union of historical cities, and shows the features of cittaslow at the same time. In the study, planned as field research, problems and solutions in the process of bringing historical and cultural heritage into tourism will be presented by explaining the value and importance of fields in which archaeological studies are carried out, studies and contributions in the perspective of archaeology.

Keywords: City, Development, Tourism, Archaeology

Jel Code: Z32

1. TURİZM, KALKINMA ve KENT

Turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan iktisadi, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümüdür. (Oktayer, Susam, Çak, 2007:13) Kişilerin ya da grupların seyahati, eğlencesi, konaklaması vb faaliyetler, zaman içerisinde ülke ekonomisinde öyle bir yer alır ki; diğer sektörlerle yarışan hatta geçebilen, ortaya koyduğu ulusal-uluslar arası girdiler ile geliştirilmesi ve yatırımı tercih edilen bir konuma gelir. Emek ağırlıklı işleyen bu sektör, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınma stratejilerinde önemli bir araçtır.

Kalkınma açısından konu hem yerel, hem bölgesel hem de ulusal kalkınma aşamalarının hepsinde önem arz eder. Kalkınmaya, yerel ve bölgesel anlamda bakıldığında, ülkenin bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak; uluslararası açıdan bakıldığında da ülkenin uluslararası seviyede gelişmiş ülkeler sıralamasında yer alması gibi hedefler içerdiği görülür. Turizmin ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini Oktayer ve diğerleri üç aşamalı olarak ifade etmektedir. Birinci aşamada, turizm sektöründe anlık gelişmeler meydana gelmekte ve bu gelişmeler herhangi bir devlet politikasıyla ya da yatırım kararıyla desteklenmemektedir böylece, turizm sektörü dolayısıyla oluşan gelirden sadece turistlere hizmet eden yörede bulunanlar faydalanmakta, global olarak ülke ekonomisine bir katkıdan ise bahsedilememektedir. İkinci aşamada, turizm sektöründeki gelişmeler hem özel sektörde faaliyet gösteren yatırımcıların ilgisini çekmekte hem de sektöre devlet desteği de sağlanmaktadır. Son aşamada ise turizm sektörüne yapılan yatırımların tüm ülke ekonomisine hem istihdam hem de gelir olarak fayda sağladığı bir hizmet seviyesini göstermektedir. (2007:26)

Turizmin ekonomide tek başına belirleyici olduğunu söylemekten öte, ekonominin diğer sektörlerini etkileyen, yönlendiren ve harekete geçiren bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu yönüyle turizm hareketlerinin sadece güzel olanı değerlendirme imkânı değil aynı zamanda atıl ve kullanılmayan değerlerin de harekete geçirilmesinde ve bunun sonucunda da istihdam ve gelir artırıcı özelliği oldukça önem arz

eder. Özellikle kırsal alanlar açısından düşünüldüğünde, hem söz konusu bu kırsalın turizme açılması hem de turizm için gerekli alt yapı ve hizmetlerin yöreye getirilmesi, yöre halkı için oldukça fayda sağlayıcı olacaktır. (Öztürk, Yazıcıoğlu, 2002:2)

Türkiye’de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940’lardan sonra fark edilmiş, 1963 yılından 1980’li yıllara kadar, zamanla gelişme eğilimi göstermiştir. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun getirdiği düzenlemelerin sektöre önemli bir ivme kazandırması önemli bir adım olup, 1980 sonrasında Türkiye, yabancı turizm talebinde dünya ortalamasının üstünde bir ortalama yakalamıştır. Türkiye’de turizm sektöründe o zamana kadar uygulanmayan pek çok teşvik bu kanun ile birlikte uygulanmıştır. Bu dönemde turizm ile ilgili olarak getirilen teşviklerin bazıları aşağıda sıralanmıştır. (Kozak, 2012:130)

- Düşük faizli kredi,
- Yatırım indirimi,
- Finansman fonu istisnası,
- Bina inşaat istisnası,
- Vergi, resim, harç istisnası,
- Teşvik primi,
- Döviz tahsis,
- Katma değer vergisi erteleme,
- Yabancı personel çalıştırma,
- Elektrik, havagazı ve su ücretlerinde indirim,
- Haberleşme kolaylıkları.

Bu dönem ülkenin turizme bakış açısında bir dönüm noktası olup turizm bu yıllardan sonra ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. (Çımat, Bahar, 2003:6)

Turizm ve kalkınma kavramlarının ve ikisinin ilişkisinin ardından konuyu kent açısından ele almadan evvel, turizm türlerine bakmak faydalı olacaktır. Turizm tasnifinde pek çok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenlere göre yapılan turizm faaliyetlerinin sınıflamasını gösteren Tablo 1. aşağıda verilmiştir. (Kozak, 2012:19-33)

Tablo 1: Turizm Faaliyetlerinin Tasnifi

Katılan Sayısına Göre	Ziyaret Edilen Yere Göre	Katılanların Yaşına Göre	Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre	Dönemine Göre	Amaçlarına Göre
Bireysel Kitle Grup	İç turizm Dış turizm	Gençlik turizmi Yetişkin (orta yaş altı) turizm Üçüncü yaş turizmi	Sosyal turizm Lüks turizm	Sezon Turizmi (deniz, güneş, kum) Sezon dışı turizm	Deniz Kongre Termal Yat Mağara Dağ ve kış Av Golf İnanç Akarsu Kurvaziyer Kültür ¹

Çalışma, turizm kalkınma ilişkisine arkeolojik eksenle ele alınırken, turizm sınıflamasında kültür turizmi başlığına dâhil olmaktadır. Bu nedenle her bir turizm çeşidini burada ele almak yerine kültür turizmi kavramına yer verilmiştir. İçeriği oldukça geniş olup, arkeolojik alanları ve müzeleri, mimari yerleri, sanatsal galerileri festivalleri, heykelleri, müzik ve dans etkinliklerini, tiyatro gösterilerini, dini festivalleri izlemek ve katılmak amaçlarıyla gerçekleştirilen turizmin türüne kültür turizmi denir. (Uygur, Baykan, 2007:34) Kültürel turizm denildiğinde kapsama giren başlıkları/faaliyetleri Dinçer ve Ertuğral aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

- Turist deneyimlerine artı değer kazandırarak, kaliteli turist ile kolayca iletişim kurulabilir,
- Modern turizm tüketim kalıplarına uyar ve sürekli tatmine yol açan yeni ürünleri ve yeni deneyimleri araştırır,

- Gelişen turizm pazarının bölümlere ayrılmış taleplerini karşılayan farklı bir turizm ürününün geliştirilmesine katkıda bulunur,
- Güneş-deniz ve kum kaynaklarının dışında geriye kalan yeni destinasyonlar için farklı bir bakış açısı yaratır,
- Turizmin mevsimlik problemlerini çözmek için daha aktif tatilleri, daha çevreci etkinlikleri, kısa süreli gezileri, iş gezisi yapanlara artı değer yaratan seyahatleri önermektedir. (2000:70)

Ülkemizde turizm istatistiklerine bakıldığında giriş yapan turist sayısı toplamda artış göstermekle birlikte 2014 ve 2015 yılları içerisinde bu rakamın kültür turizmi faaliyetlerine göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Her iki yılda da öne çıkan kültür turizmi başlığı gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler olarak en yüksek yüzdeye sahiptir.

Tablo 2: Yabancı Ziyaretçilerin Geliş Amaçlarına Göre Dağılımları 2014-2015

Seyahat Amacına Göre Giriş Yapan Vatandaşlar, I. Çeyrek: Ocak-Mart, 2014 - 2015				
Seyahat Amacı	2014		2015	
	Toplam	%	Toplam	%
Toplam	1 728 284	100,0	1 865 059	100,0
Gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler	511 790	29,6	525 704	28,2
Akraba ve arkadaş ziyareti	331 158	19,2	326 703	17,5
Eğitim staj (1 yıldan az)	20 921	1,2	32 990	1,8
Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)	1 021	0,1	3 725	0,2
Dini / hac	228 829	13,2	219 233	11,8
Aalışveriş	16 328	0,9	9 578	0,5
İş amaçlı (konferans, seminer, görev vb.)	461 784	26,7	485 265	26,0
Diğer	47 454	2,7	158 030	8,5
Berberinde giden	108 999	6,3	103 831	5,6

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> E.T. 10.04.2016

¹ Turistlerin bu farklı kültürleri görüp tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalar "kültür turizmi" olarak adlandırılmaktadır. Selma MEYDAN UYGUR, Eda BAYKAN, "Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkisi" <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423913735.pdf> E.T. 04.04.2016

2. YALVAÇ PİSİDİA ANTİOKHEİASI

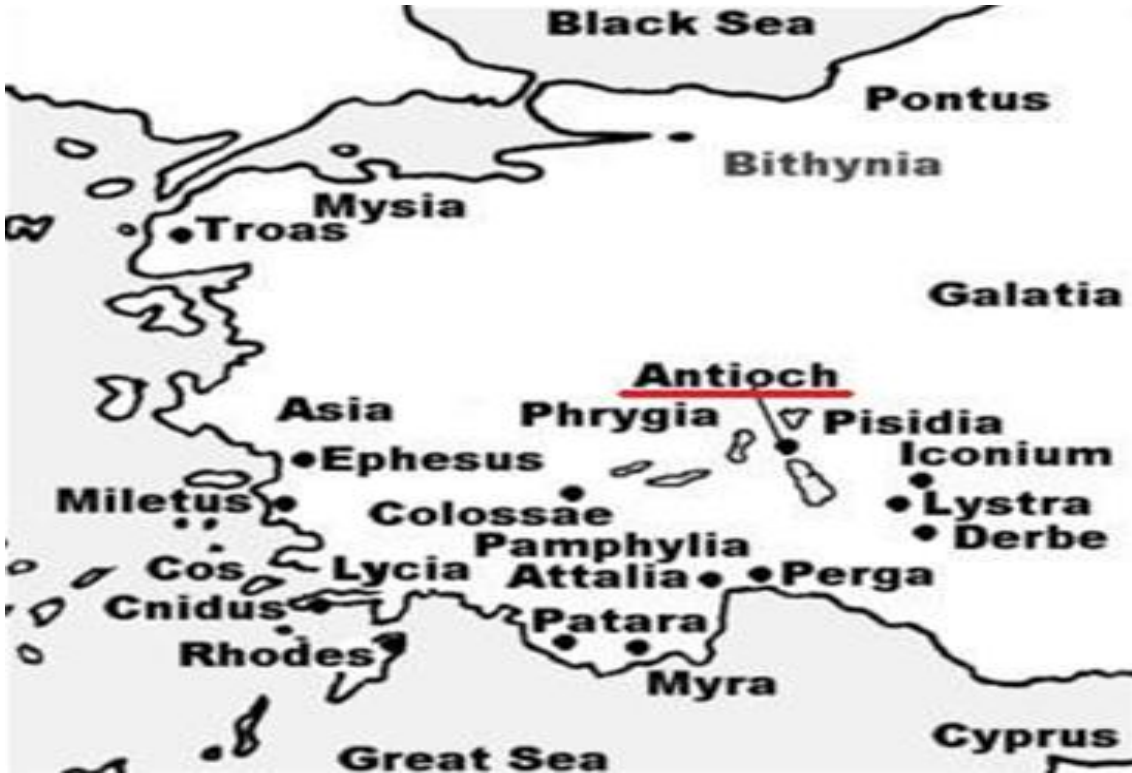
Çalışmada Yalvaç ilçesinde yer alan ve inanç turizmi açısından oldukça önemli bir merkez olan Pisidia Antiokeiası, coğrafyası, kronolojisi, araştırma geçmişi, önemi ve turizmdeki yeri başlıkları ile bu bölümde ele alınmıştır.

2.1. Kente Dair: Coğrafya ve Kronoloji

Antik Dönemde Asia Minor olarak adlandırılan Anadolu toprakları günümüzde olduğu gibi Antik Çağda da coğrafi bölge ve birimlere bölünmüştü ve bu bölgeler çoğunlukla bölgede yaşayan yerli halkın adıyla anılmaktaydılar. Modern coğrafyada, Isparta ve

Burdur il sınırlarını kapsayan ve bugün Göller bölgesi olarak tanımlanan bölgenin Antik Dönemdeki adı Pisidia Bölgesiydi (Bingöl, 1994:43). (Res.1) Pisidia, batıda Karia ve Lidya, güney-batıda Lykia, güneyde Pamphylia, Güneydoğu’da Kilikia, doğuda Isauria ve Lykanoia, kuzeyde ise Frigya bölgeleri ile çevrilidir. Toros dağlarının yüksek kitleleriyle kaplı olan bölgenin ortalama rakımı 1000 metreden fazladır. Genelde etrafı tepelerle çevrili düzlüklerde ya da kalker yükseltilerde oluşmuş olan göller (Eğridir, Beyşehir, Kovada, Burdur, Suğla, Kestel vd.) bölge ikliminde önemli derecede etkili olmuş ve buna bağlı olarak da bölgede zengin bir bitki örtüsü görülmesine sebep olmuştur. (Umar, 1987:3)

Resim 1: Helenistik Dönemde Anadolu

Kaynak: http://www.arkeolojidunyasi.com/antik_bolgeler.html E.T. 02.04.2016

Pisidia Bölgesi bugünkü Göller Bölgesi olarak bilinmekte ve pek çok uygarlık için de yerleşim yeri olmuştur. Bu bölge içinde merkez konumlu bir kent olarak Yalvaç Antiokeia'sının kronolojisi ise oldukça eskilere uzanmaktadır.

Kentin tarihi daha ziyade Helenistik dönem ve sonrasında daha iyi bilinse de; kentin Pisidia bölgesi içinde yer alışı göz önüne alındığında (ki bu bölge paleolitik çağdan bu yana iskân halindedir) kentin tarihinde M.Ö. 3000'lere inen yerleşimler olduğu araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir.² Antiokeia'da Anadolu'nun iç bölgelerinde hüküm sürmüş, Hitit, Frig ve Lidya uygarlıklarına ait kanıtlar

bulunmamış olmakla beraber; Yalvaç müzesindeki kimi eserlerin ve Yalvaç yöresindeki mezar tip ve bezemelerinin Frig uygarlığı ile benzerliğinden yola çıkıldığında, yeni araştırmalar ile bilinmeyen bu tarihinin de aydınlatılması mümkün olabilecektir. (Demirer, 2003:2)

M.Ö. 546 yılında Lidya kralı Kroisos'un Pers kralı Kyros'a yenilmesinden sonra tüm Anadolu toprakları gibi Pisidia da Pers idaresine girmiştir. (Hürmüzlü, 2007:3) Makedonya Kralı Büyük İskender M.Ö. 334 yılında, Persler'in egemenliği altında olan Küçük Asya'ya Hellespontos üzerinden geçer ve Küçük Asya'nın tamamını Hindistan'a kadar uzanan Pers

² Son Neolitik Çağdan M.Ö. 2000'lere uzanan dönemde; Tekepınar, Çayköprü, Yarıkkaya, Kayadibi, Kuyucak, Ayvalı, Terziler, Teknepınar, Yağcılar, Höyükülü, Madenli, Dedeçam vb.

Yörenin İlk ve Orta demir Çağı da Anadolu'nun birçok kesiminde olduğu gibi henüz aydınlanamamıştır. Bkz: M. Özsait, **İlk Çağ Tarihinde Pisidya**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1980.

yönetimindeki toprakları ele geçirir. Pisidia'da yerli halkın kısmen Büyük İskender'e direndiği, kısmen de savaşız teslim olduğundan Ariannos bahsetmektedir. (Ariannos, 1.28) Büyük İskender'in ölümünden sonra Anadolu topraklarının paylaşımı generalleri arasında çatışma nedeni olur (Özsait 1985:6) ve Pisidia bölgesi, Seleukid Hanedanı kurucusu I. Nikator'un eline geçer. I. Seleukos, bölgede 60 kadar kent kurar ve bu kentlere hanedanlığındaki kişilerin (babası, eşleri, kızı gibi) isimlerini verir. Pisidia Antiokheia'sı da bu kentlerden birisidir. (Demirer, 2004:2)

M.Ö. 25'te Galatya Eyaleti'ne dâhil edilen kent, sonrasında Roma kolonisi olmuştur. Antiocheia, M.S. 3. yüzyılın hemen sonunda kurulan genişletilmiş Pisidia Eyaletlerinin metropolisi konumunda olup, kent bu önemini Bizans Dönemi'nde de korumuştur. Bizans'ın kuruluşundan sonra iki asır içerisinde yüksek ticaret potansiyeli olmasının yanı sıra kent, Hıristiyanlığın yayılmasında da önemli rol oynamıştır. M.S. 713 yılında Arapların istilası ile yıkılan kent, küçük bir kasaba olarak Bizans döneminde varlığını korumuş, Miryakefelon savaşından sonra ise Selçuklu yönetimine geçmiştir. (Kuter, Erdoğan, 2006:113)

2.2. Kentin Araştırma Geçmişi

Pisidia bölgesinin başkenti ve bölgenin en önemli kentlerinden Antiokheia aynı zamanda ilk arkeolojik kazıların da ev sahibidir. Pisidia Antiokheia Antik Kenti'nin ören yeri ilk kez 1826 yılında Arundell tarafından bulunmuştur. Arundell ilk detaylı araştırmayı yapan ve kenti tanımlayan kişidir. 1912-1914 yılları ile 1924-1927 yılları arasında W.M.Ramsay'ın yaptığı kazılarda, Roma Dönemi'nin ünlü kentlerinden birisi olan Antiokheia'nın büyük bölümü ortaya çıkarılmıştır. Ballance ise 1962'de yaptığı yüzey araştırmaları ile şehrin bir planını çizmiştir. 1980'li yılların sonunda yeniden başlatılan çalışmalar, Yalvaç Müzesi tarafından Mehmet Taşlıalan ve Ünal Demirer başkanlıklarında aralıklı da olsa devam ettirilmiştir. (Özcan, 2008:12)

2008 Temmuzundan itibaren ise, Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden öğretim üyesi Mehmet Özhanlı başkanlığında Antiokheia'da kazıları aralıksız olarak sürdürülmektedir.

2.3. Kentin Önemi

Yalvaç Pisidia Antiokheia'sı, ülkemizde Hıristiyanlığın en önemli ve kutsal sayılan yerleşimlerinden, kilise ve anıtlarından birçoğuna ev sahipliği yaptığı gibi, Hıristiyanlık tarihi açısından büyük önemi olan yerleşimlerinden birisidir. Dünyada ve ülkemizde tanınırlığı ve önemi de bu özelliğinden kaynaklanmaktadır. Hz. İsa'nın 12 havarisinden olmamasına rağmen, Hıristiyanlık yolunda verdiği hizmetleri nedeniyle Küçük Asya (Anadolu) havarisi olarak adlandırılan Aziz Paulus'un, Hz. İsa'nın adını yaymak için giriştiği yolculuklarda Yalvaç Pisidia Antiokheia'sı uğrak kentlerindedir. Bu yolculuklara

ilişkin bilgi aşağıda verilmiştir. (www.ispartakulturturizm.gov.tr)

1. Yolculuğu: Aziz Paulus, M.S. 46-48 yılları arasında Antiokheia'dan (Antakya) yolculuğuna başlamış ve bir liman kenti olan Seleukeia Pieria'ya (Samandağ) gelerek, buradan bir gemiyle, Kıbrıs (Salamis ve Paphos) üzerinden Attalia (Antalya) Limanı'na, ulaşmıştır. Kara yolu ile Perge'ye (Aksu) ve Kestros (Aksu) Vadisi'nden, Pisidia Antiokheia'ya (Yalvaç) ulaşmıştır. Yolculuğuna devam ederek, İconium (Konya), Lystra (Hatunsaray Kasabası) ve Derbe (Aşırın Köyü) kentlerini ziyaret eder. Aynı güzergâhtan geri dönerek **Pisidia Antiokheia (Yalvaç)** ve Kestros (Aksu) Vadisi üzerinden, Perge'ye (Aksu) oradan Attalia'ya (Antalya) ulaşır. Daha sonra deniz yolu ile Kıbrıs'a uğramadan Seleukeia Pieria (Samandağ) ve Antiokheia'ya (Antakya) ulaşarak yolculuğunu tamamlar.
2. Yolculuğu: İkinci yolculuğun başlangıç noktası Jerusalem'dir. (Kudüs) Jerusalem'den (Kudüs) karayolu ile Antiokheia'ya (Antakya) gider. Antiokheia'dan (Antakya), Tarsus, Derbe (Aşırın Köyü), Lystra (Hatunsaray Kasabası), İconium (Konya), **Pisidia Antiokheia'dan (Yalvaç)**, Troas'a (Çanakkale) geçiş yaparak, oradan da deniz yolu ile Macedonia Neapolis'ine ulaşır. Macedonia kentlerini ziyaret eder. Buradan deniz yoluyla Kıta Yunanistan'daki Athens, Korinth'e ve Cencrea kentlerine gider. Deniz yoluyla yolculuğuna devam ederek tekrar Anadolu'ya geçer ve Efes'e (Selçuk) ulaşır. Yine deniz yoluyla Rhodes (Rodos) Adası üzerinden Caesarea'ya (Suriye) ulaşır. Jerusalem (Kudüs) yolculuktaki son duraktır. Bir süre sonra yine karayolu ile Galatya ve Frigya Bölgeleri'ni bir kez daha dolaşarak 3. yolculuğa çıkmak için Antakya (Antiokheia) geçer.
3. Yolculuğu: Antiokheia'dan (Antakya) karayolu ile önce Tarsus'a sonra Kilikia Bölgesi sınırları içerisinde devam ederek, Derbe (Aşırın Köyü), Lystra (Hatunsaray Kasabası), İconium (Konya), **Pisidia Antiokheia (Yalvaç)** kentlerini ziyaret ettikten sonra, Efes'e (Selçuk) ulaşır. Efes'ten de Troas'a (Çanakkale) geçer. Deniz yoluyla Macedonia'ya devam eder ve Macedonia kentlerine uğrar. Daha sonra karayoluyla Kıta Yunanistan'da bulunan Athens ve Korinth'e ulaşır. Korinth'den geriye dönerek yine aynı güzergâhı takip eder ve yine Troas'a (Çanakkale) ulaşır. Assos'a (Behramkale), Ege Denizi'ndeki adaları ve Miletus'a (Balat) ziyaretinin devamında Cos (Kos) Adası ve Rhodes (Rodos) Adası, bir sonraki durağı olacaktır. Rhodes'den (Rodos) Anadolu'ya geçer ve Patara'ya (Kalkan) ulaşır. Tekrar Deniz yoluyla yolculuğuna devam ederek Phoenicia'daki Tyre, Ptolemais kentleri üzerinden Caesarias ve

Jerusalem'e (Kudüs) gelerek yolculuğunu tamamlar.

Pisidia Antiokheia, Aziz Paulus'un izinden giden Azize Tekla'nın da ziyaret ettiği önemli

bir merkezdir. Antik kentte Azize Tekla'nın tiyatroyu ziyaret ettiği ve çeşitli eziyetlere uğramasına rağmen inancından vazgeçmediği bilinmektedir.

Resim 2:Aziz Paul Kilisesi

Kaynak: Pisidia Antiochia 2009 Kazı Arşivi.

Aziz Paulus'un çabalarıyla Hristiyanlığın şekillenmeye başladığı ilk kentlerden olan Pisidia Antiokheia'ya bağlı bir tapınım alanı olan Men Tapınak Alanı, yüzyıllar boyunca tüm antik coğrafyalardan gelen insanlara ev sahipliği yapmıştır. Ay Tanrı'sı Men adına

birakılan adak stellerini günümüzde yapı kalıntılarında görmek mümkündür. (www.ispartakulturturizm.gov.tr)

Resim 3:Men Tapınağı

Kaynak Ünal Demirer, Pisidia Antiokheiası-Aziz Paulus, Men Kutsal Alanı ve Yalvaç Müzesi, Yalvaç Belediyesi Yayınları, 2003, s. 68.

2.4. Turizm Açısından Pisidia Antiokheia

Yalvaç önemli bir kültürel değere sahip olmasına rağmen, turizm alt yapısı açısından eksiklikleri bulunmaktadır. Özellikle konaklama açısından tesis eksikliği, gelen turistlerin Yalvaç yerine yakın yerlerde konaklama zorunluluğu doğurmaktadır.

Resim 4: Azize Tekla

Kaynak: <http://kryptoxristianos.blogspot.com.tr>
E. T. 02.01.2017.

Özel de Yalvaç ve genelde de Isparta için önemli bir diğer sorun turizm acente ve tur operatörlerinin eksikliğidir. Bu nedenle genellikle Akdeniz hattı içinde Pisidia bölgesinin, tur gezi programları içerisinde bir geçiş güzergahı olarak dahil edildiği görülmektedir

Yalvaç müze ve öğrenme yeri ziyaretçi sayılarına bakıldığında 2011 yılı sonrasında azalan bir seyir göstermektedir. Konaklama tesisi açısından ise durum yöredeki sorunu ortaya koyar niteliktedir.

Tablo 3: Müze ve Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları

Yıllar	2011		2012		2013		2014		2015	
	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
Yalvaç Müzesi	10.690	294	11.017	372	10.765	919	9.705	645	9.250	773
Pisidia Antiokheia Ören Yeri	7.277	11.265	5.888	11.431	6.712	12.353	6.914	12.881	8.004	9.964

Kaynak: <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr> E.T. 04.04.2016

Tablo 4:2015 Yılı İlk 6 ay İl Geneli Bakanlık ve Belediye Belgeli Otel ve Pansiyonların Oda ve Yatak Dağılımı

	Türü	BELEDİYE			BAKANLIK		
		Tesis Sayısı	Oda	Yatak	Tesis Sayısı	Oda	Yatak
Yalvaç	Otel	1	20	45	2	66	121

Kaynak: <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr> E.T. 04.04.2016

Resim 5a: St. Paul Kilisesinde Dini Tören

Kaynak: Pisidia Antiokheia 2009 Kazı Arşivi

Resim 5b

Kaynak: Pisidia Antiokheia 2009 Kazı Arşivi

Özellikle Uzak Doğu, Latin Amerika ve Avrupa'dan ülkemize gelen ziyaretçi gruplarının dini törenlerini yapmak üzere Yalvaç'a birkaç günlüğüne geldiklerini görmekteyiz. (Resim 5a, 5b, 5c) Bu gezi gruplarının,

Isparta dışından (genellikle Antalya'nın turizm acenteleri ve tur operatörleri aracılığı ile) turizm sezonu olan 15 Mayıs-15 Eylül aralığında yoğunlaştığı görülmektedir.

Resim 5c

Kaynak: Pisidia Antiokheia 2009 Kazı Arşivi

3. PİSIDİA ANTIOKHEİA'SINI ARKEOLOJİ EKSENİNDEN TARTIŞMAK

3.1. Amaç ve Yöntem

Çalışmanın amacı, inanç turizminin önemli bir değerine sahip, tarihi kentler birliğinin bir parçası olan Isparta ili Yalvaç ilçesinde Pisidia Antiokheiası örneği üzerinden Kent-Turizm-Kalkınma ilişkisini ele almaktır. Arkeolojik bir değer olan Pisidia Antiokheia'sı, ilçeye, kente ve genel anlamda da ülke turizmine önemli katkılar sunmaktadır. Bu gerçekten yola çıkarak, arkeoloji açısından bir değer olarak kabul edilen alanların ülke turizmi açısından katkısı düşünüldüğünde, arkeoloji bilimi ve çalışmalarının onların (Arkeologların) gözünden ele alınması özellikle kültür turizminin gelişmesi açısından önemli çıktılar sunacaktır. Bu nedenle, Kent-Turizm-Kalkınma ilişkisine odaklı bu çalışmada nitel bir araştırmaya yer verilerek, 2008 yılından bu yana kazı başkanı olarak Antiokheia kentinin kazılarını yürüten Süleyman Demirel Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Özhanlı ile bir mülakat geliştirilmiştir. Gönüllülük esasıyla yürütülen görüşmeler 28.03.2016-29.03.2016 tarihlerinde yapılmış ve ses kaydı alınmıştır. Arkeolojik çalışmalarının yürütüldüğü alanın önemi ve değeri, yürütülen çalışmalar ve sağlanan katkı ele alınarak; tarihi ve kültürel mirasın turizme kazandırılması sürecinde yaşanan zorluklar ve çözüm önerileri başlıkları konusunda kendisine sorular yöneltilmiş, görüşmeler kayıt altına alınmış ve kayıtların deşifresi yapılarak bulgular kısmında paylaşılmıştır.

3.2. Bulgular

Bu başlık altında arkeolojik çalışmaların yürütüldüğü ve çalışmanın örneği niteliğinde olan Pisidia Antiokheiası konusunda; araştırma alanına, kentin önemine, yürütülen arkeolojik çalışmalara, sağlanan katkılara, karşılaşılan sorunlara ve bu sorunlara karşılık çözüm önerileri başlıkları altında derinlemesine görüşmelerde edinilen bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Arkeolojik Çalışmalarının Yürütüldüğü Alanın Önemi;

"Pisidia Antiokheiası bugün Isparta ilinin Yalvaç ilçesinde yer almaktadır. Pisidia Antiokheiası'nın önemi coğrafi konumundandır. Bugün Anadolu coğrafyasına bakıldığında İç Anadolu Bölgesi'nden Ege ve Akdeniz'e geçmek için her halükarda Konya-Beyşehir üzerinden gelip bu istikamet üzerinden yani, Yalvaç-Dedeçam vadisi üzerinden geçilmesi gerekmektedir. (Eğirdir Gölü'nün kenarından yol ikiye ayrılmakta olan yolun bir yanı İzmir'e diğer yanı ise Antalya'ya gitmektedir.) Bu yol güzergâhına ve bağlantılara bakılarak Antiokheia'nın (Yalvaç'ın) bir kavşak noktasında yer aldığı görülmektedir."

Kentin önemi özellikle coğrafi özellikleri açısından pek çok kenti birbirine bağlayan bir geçiş güzergâhında olması ile öne çıkar. Bu önem, kentin araştırma geçmişinde daha önce bu bölgede arkeolojik çalışma

yapan bilim insanları tarafından da ifade edilmiştir. Kentin bu özelliğini Özhanlı antik dönem açısından da şu sözlerle ifade etmiştir:

"Seleukoslar tarafından kentin yeniden organize edilme amacı, kentin hem Afyon tarafı hem Burdur Antalya bölgesine geçişi sağlayan bir noktada olması nedeniyledir. MÖ. 280'li yıllarda Seleukos kralları burada bir koloni kent kuruyorlar ve buradaki koloni kente de göçmenler yerleştiriyorlar. Kendilerine daha yakın olan Magnesia'dan (bugünkü Manisa) ve Babilon'dan (yani Basra'dan) aileler getiriyorlar. Basra'dan getirilen aileler Yahudi asıllılardır. O dönemde Anadolu'ya, (bu bölgeye) yaklaşık 5.000'e yakın Yahudi aile yerleştirilmiş olduğunu bilmekteyiz. Bunlar önemli, çünkü bunlar daha sonra tarih sahnesinde enteresan sonuçlar ortaya çıkarıyorlar."

Kentin askeri bir üs olarak konumlandırılması bölgede diğer kentlere göre bir metropolis olarak gelişmesini de beraberinde getirmiştir.

"Hellenistik Dönem'de (mutlaka öncesinde de vardır ama) buranın hem İç Anadolu Bölgesi'ne hem Güney'e (Akeniz'e) hem de Ege'ye geçişi sağlayan stratejik bir yol üzerinde olmasından dolayı oldukça önemli bir kent olduğunu söyleyebiliriz."

Kentin stratejik önemi Roma döneminde de devam etmiş ve özellikle Augustus döneminde kentte imar faaliyetlerinin geliştiği görülmektedir.

"İmparator Augustus Anadolu'ya tam olarak egemen olduktan sonra büyük yollar inşa ediyor. (Via Sebaste gibi) İzmir'den yol başlıyor, yine İç Anadolu Bölgesi'ne geçişi yapacağı nokta, Antiokheia'nın olduğunu görüyoruz. Yol, İzmir'den Antiokheia'ya geliyor, Antiokheia'dan ikiye ayrılıyor ve bir taraftan Isparta'ya diğer taraftan Beyşehir'e, Beyşehir üzerinden Konya'ya geçişi sağlıyor. Böyle önemli bir noktada olmasından dolayı da Augustus'un burayı, Pisidia Bölgesi'nin güvenliği için kurduğu beş koloniden başkent olarak şekillendiriyor ve Kalonie Kaisareia (Kaiserin (İmparatorun) Kolonisi) olarak isimlendiriyor. Kentin konumlanmış olduğu batı bakışlı tepede, yedi tepeden oluşmakta.. Bunu da Roma'ya benzeterek, kenti yedi mahalleye bölüyor ve bu mahallelere de Roma kentindeki yedi mahalle ismini veriyor."

"Augustus kente iki emekli lejyon yerleştirir, 5. ve 7. lejyonlar. Böylece, yaklaşık olarak 12.000'e yakın askeri kente yerleştirmiş ve bir yandan güvenliği sağlamış bir yandan da elindeki asker fazlasını emekliye sevk ederek askerden kurtarmıştır... Bu uygulama aynı zamanda Hellenistik Dönem'de başlayan Hellenleştirme politikasını latinize ederek, Romalılaştırmayı da getirmiştir. Bu anlamda, Augustus'un Anadolu'daki Romalılaştırma politikasının ilk uyguladığı kentlerden bir tanesi nin Antiokheia olduğunu söyleyebiliriz."

3.2.2. Kentin Önemi ve Değeri;

Kentin tarihinin neolitik dönemden Roma dönemine kadar yerleşim görmesi, arkeolojik açıdan oldukça önemlidir. Kent bu anlamda süreklilik gösterirken, - teorik kısımda da verildiği üzere- Helenistik dönemi öncesi bulguların pek çoğunun gün yüzüne henüz çıkarılmamış olması kentte arkeolojik çalışmaların daha geniş bir alanda yapılması gerekliliğini- bu bölgede çalışmalar yapan daha önceki araştırmacılar tarafından da ifade edildiği gibi- karşımıza çıkarmaktadır.

Kentin aralıksız yerleşim görmesine ek olarak, kültürel bir değer olmasını sağlayan özelliği, Hıristiyanlık dini açısından bir merkez olmasına dayanmaktadır.

“Neolitik, Kalkolitik, Tunç ve Erken Demir Çağın’da Frig, Lidya ve Pers Dönemi’nde de önemli olan bu bölge, yazılı kaynaklardan bilindiği üzere Hellenistik ve Roma döneminde de (Augustus’da) önemini devam ettirdiği görülmektedir. Bu önem tabii ki bir başka şeyle de pekiyor. Yaklaşık MS. 46 yılında, İsa’nın havarisi olmayan ama Hıristiyanlığın da kurucusu diyebileceğimiz Aziz Paulus’un (St. Paulus) kente gelişi. Aziz Paulus, yaya olarak Antalya’ya gelir ve Aksu Vadisinin üzerinden Antiokheia geçer. Oraya yerleştirilen Yahudi ailelerde misafir olur ve Sinagogda vaaz verir. Uzun bir süre Antiokheia’da ikamet eder. Daha sonra Antiokheia’ya iki ziyareti daha vardır ve ardından imparatorun yargılaması için Roma’ya götürülmesi. Roma’da imparator Nero’nun olduğu dönem aynı zamanda Roma’nın en karışık dönemidir. 30.000 Hristiyan’ın öldürüldüğü, St. Peter ile St. Aziz Paulus’un başlarının kesilerek idam edilmeleri ile sonuçlanıyor.”

“Hıristiyanlık MS.325 yılında ilk konsilü toplayabiliyor. MS.325 yılında konsül toplandığında Antiokheia’nın önemi bir daha ortaya çıkar. Aziz Paulus, 12 Havari ve Meryem’in gidip konuştugu, vaaz verdiği ya da gittiği kentler hac merkezi ilan edildiği için, Antiokheia’ya da bu sebeple hac merkezi olarak kabul görür. Bunu İncil’in mektuplar bölümünden öğreniyoruz. Böylece Hristiyanlar da Antiokheia’ya buradan öğreniyorlar.”

Antiokheia’nın inanç açısından önemli bir merkez oluşu aslında St. Aziz Paulus öncesine uzanmaktadır. Arkeolojik anlamda yerleşimlerin geçmişine antik dönem açısından bakıldığında tapınım alanları ve buradaki kutsallarının her yeni yerleşim döneminde de önemsendiği ve korunduğu görülmektedir. Kült alanı, tapınak vb. Antiokheia, Strabon’dan anlaşıldığı üzere Seleukoslar döneminden çok öncesine uzanan bir inanç merkezi kimliğine sahiptir. Bu konunun önemini Özhanlı şöyle vurgulamıştır:

“Strabon bize Seleukoslar’dan önce de var olan Men Tapınağından bahsetmekte. Ve bu tapınak dört bölgenin hac merkezi idi; Frigya, Lykaonia, Isaurya ve Pisidya. Bu bölgelerden beslenen bir tapınak ekonomisi olduğunu söyleyebiliriz. Antiokheia

kolonileştirilmeden önce burada bir tapınak vardı ve insanlar buraya dini ibadetleri-hacı olmak için geliyorlardı. Antiokheia kolonileştirilince, kentin Augustus Tapınağı ile Men Tapınağı arasında bir bağlantı kuruldu. İki tapınak arasında bir antik yol var ve bu kutsal bir yol. Men tapınım alanında tapınağın dışında “çile odaları” var ve insanların bu alana geldiklerinde dua, adak gibi çeşitli ibadetlerini yapıp bu odalarda belli süreler kaldıklarını ve “hacı” olarak yurtlarına döndüklerini söyleyebiliriz. Bu gerçekten önemli bir ekonomi. Diğer bir önemli özelliği ise, Ay Tanrısının tapınağı olmasıdır. 1600 rakımlık bir tepe üzerine yapılan tapınağın üç görevi olduğunu söyleyebiliriz. 1.Gözetleme kulesi, 2. Tapınak ve 3. Gözlem evi olarak kullanılması. Hristiyanlık döneminde burası önemini yitirmiyor yanına bir kilise yapılıyor. Yani kutsallığı devam ediyor. Men Tapınağını Antiokheia’dan ayırmak mümkün değildir. Men tapınağına giden yol üzerindeki adak stelleri ve insanların Augustus Tapınağından dualar ile Men Tapınağına yürüyüp orada ibadet ederek tekrar dönmeleri bu bölgenin kutsallığını göstergesidir. Böylesi bir ibadet biçiminin günümüzde de devam ettiği bilinmektedir.”

3.2.3. Yürütülen Çalışmalar ve Sağlanan Katkı;

2008 yılından bu yana kentin kazı başkanlığını yürüten Özhanlı, 2008 -2015 yılları arasında çalışmalarının değerlendirmesini ve kente kazanımlarını aşağıdaki gibi maddelemiştir:

- “Pisidia Antiokheia’da yürütülen kazılar ile kentin kazısı artık bir “üniversite kazısı” kimliğine kavuşmuştur. Üniversitenin kentte kazısı olması demek, kentin ve çalışmaların ulusal ve uluslararası çevrelere daha rahat tanıtılması anlamına gelmektedir.
- Arkeoloji alanında uluslararası bilim insanlarının da katkıları sağlanmıştır. Örneğin Avusturya’dan epigraf bir ekip geçen kazı sezonunda çalışmalarımıza katkı sağlamışlardır.
- Akademik platformlarda çeşitli sözlü ve yazılı sunumlarla yer aldık. Kazıda görev alan öğretim üyesi meslektaşlarımız Almanya, Hollanda, İspanya ve İtalya gibi çeşitli ülkelerde kente ve arkeolojik çalışmalarımıza ilişkin akademik paylaşımlar gerçekleştirdi. Tabii ki akademik yayımlarımızı ulusal alanda da sürdürdük.
- Akademik olarak kenti yayımlar ve sözlü sunumlarla tanıtmak, kentin uluslararası basında - özellikle Avrupa’da kent biliniyordu ama- yer almasını da sağladı.
- Önemli bir katkı da turizmde sağlandı. Avrupa’dan kentin ziyaretçileri olmakla birlikte, “St. Paul gönüllüleri yürüyüşü” kapsamında da Antalya’dan yürüyerek gruplar kente gelmekte ve buradan da Konya’ya geçmekte.
- Pisidia Antiokheia’nın kentin sakinlerince bilinmesi, sahip çıkılması aslında en önemli

meseledir. Bunu ölçümlemek için anket çalışması yaptığımızda Isparta'da yaşayan yerli halkın yaklaşık yarısının Yalvaç'ta böylesine bir değer varlığından haberdar olmadıklarını gördük. Bu nedenle, Isparta ve Yalvaç'ta Milli Eğitim bünyesindeki seçilen bazı merkez okullarda (ilkokuldan liseye) bilgilendirici sunumlar gerçekleştirdik. Üniversite bünyesinde de hem üniversite öğrencilerine hem de halkın katılımına açık olarak **“Pisidia Antiokheia Çalıştay”** düzenliyoruz. Bu çalıştay ile her yıl kazı sezonu sonrası yeni edinimlerimizi akademik çevre ve ilgilileri ile paylaşıyoruz.

- Yine eğitim ve tanıtma faaliyetleri olarak tanımlayabileceğimiz çalışmalarımıza müzeler ve turizm haftalarında da devam ediyoruz.
- Her ne kadar tanıtım faaliyetleri İl Kültür Müdürlüğü'nün sorumluluğunda olsa da; bu konuda akademik olarak katkı sağlamayı sürdürüyoruz. Ancak, asıl sorumluluğumuz kentin arkeolojik olarak çalışılması ve özellikle korunmasının sağlanmasıdır.”

3.2.4.Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Arkeoloji tarihi, geçmişi ve kültürü gün ışığına çıkaran, anlaşılmasını sağlayan ve günümüz toplumlarına yol gösterici bilgiler sunan multidisipliner bir bilimdir. Bu nedenle bulguları tüm bilimler için önem arz ederken, yeterli değeri ve katkıyı siyaset, yönetim ve bilim çevrelerinden almaması arkeoloji bilim insanlarının karşılaştığı en önemli sorunsal olarak görülmektedir.

Bu konu tebliğin de ana odak noktasını oluşturmakta olup, tarihi ve kültürel mirasın turizme kazandırılması yönünde uğraş veren arkeoloji bilim insanlarının sorunları ve çözüm önerileri Yalvaç özelinde ele alınmıştır. Özhanlı'nın görüşmede ifade ettiği sorunlar ve bu sorunlar için geliştirdiği önerilere burada yer verilmiştir.

- “1826 yılında Arundel kente gelir ve ilk çalışmalarını yapar. Ardından Amerikalılar kentin farkında ve 1908 yılında resmi izinle kentte kazı çalışmaları başlar. Avrupalılar uzun yıllardır ilgiyle bu kenti takip edip, kazı yapmak için istekli iken; biz burada kazıya başlayana kadar burada bir kazı olmaması büyük bir eksiklik. Burası bir üniversite kazısı olmadan önce müze kazı çalışmalarını yürütmüş ve bu durumun kente zarar verdiğini görmüştür.
- İlk sorunun müze ile yaşandığını söyleyebilirim. Elbette yaklaşık 20 yıl kentte kazı yaptıktan sonra kazı sorumluluğunun üniversiteye geçmesi, bir ön yargıyı da karşımıza çıkardı..
- Sorunlardan diğeri, kamu kurumlarının yetkililerinin arkeoloji konusunda ilgili ve bilgili olmamalarıdır.
- Arkeoloji konusunda bu bilgisizlik ister istemez tek düze bir bakışı getirmekte ve yaptığımız işi daha ziyade görsellikle yorumlanmaya

çalışılmasını doğurmaktadır. Özellikle halk nezdinde, **“siz orda gâvurlara tapu çıkartıyorsunuz...”** algısı ile çok karşılaşıldı. Bu kazı, ülkenin kültür tarihine ve sanatına yönelik çalışmaları içermektedir. Toprak altında kalan her şey gelecek kuşaklara aktarılacak koşulu ile bize aittir. Bu düşünce ile hareket edilmeli ve kente sahip çıkılmalıdır. Yani sorun, taşranın ön yargılı bakışı ve arkeolojik değerlerin toplumumuzun tarihinin bir parçası olarak görülmeşiştir.

- Yerel halk kadar yörenin kamusal (kamu kurum temsilcileri) otoritelerinin de genel olarak arkeoloji ve kültürel miras, özel olarak da belki antik dönem ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmamaları bir sorundur. Çünkü ancak hakkında bilgi sahibi olunan şey bilinçli ve doğru olarak korunabilir. Bu nedenle, kazı nedir, işlevi nedir ve nasıl yürür? gibi çeşitli konularda mülki idarecilerin ve seçilmiş yerel yöneticilerin eğitilmiş olması önem arz etmektedir.
- Antik dönem yerleşimleri ile günümüz yerleşimleri arasındaki bağ (özellikle yeni yerleşimlerin eski yerleşim üzerinde veya yakınında olması) merkez, yerel idareciler ile kültürel değerler konusunda çalışan araştırmacıların, üniversite ve ilgili kurum ve kuruluşların birlikte çalışmalarını gerektirmektedir. Bu anlamda eski ve mevcut yerleşim hakkında bilgiye sahip olmak, kenti yönetme ve geleceği hakkında kamusal politika ve karar alma konularında önemli kazanımlar sağlayacaktır.
- Isparta ilinin yöneticileri bu il sınırları içindeki antik dokuyu çok iyi tanımalı ve bu dokuyu korumak için köy, ilçe, merkez gibi, her bir yerleşimde konferanslar ile bilgilendirme eğitimleri düzenlerken; kolluk güçleri ile de gerekli denetimlerin yoğun biçimde sürdürülmesini sağlamalıdır. Çünkü bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması meselesi, sayıca az arkeolog ya da müze yetkililerinin çabalarıyla gerçekleştirilecek kadar basit değildir.
- Üniversitelerin yerel halk ile iletişimde zaman zaman sorunlar yaşanabilmektedir. Arkeolojik çalışmalar özelinde, yerelin yöneticilerinin desteği üniversitelere bu anlamda kolaylık sağlayacaktır.
- Devletin kültür politikası son yıllarda olumlu bir çizgidedir. Ören yerlerinde yaşanan gelişmeler bu politikanın yansımalarındandır. Yalvaç Antiokheia da 2014 yılında TÜRSAB'a bağlanmış, hem ören yerinin korunması hem de peyzaj, temizlik, güvenlik gibi açılardan ören yeri düzenlenmiştir.
- Dünya küçüldükçe kentler kendi yağında kavrulmak olasılığı ile karşı karşıya kalabilir. Antik dönemin “polis” kentleri gibi... Isparta'nın kültürü ve kültürel zenginliği oldukça fazla. Geleceğin ne getireceği belli olmadığına göre, pek çok olasılık (kriz, felaket, savaş vb.) karşısında

kentler, bugün sahip oldukları değerleri korumakla mükelleftirler.

- Kent halkı, sınırları içerisinde yürüten arkeolojik kazılara destek olmalıdır. Kazı yürütürken bunun finansmanı önemli bir sorundur. Yeterli ölçüde olmaması ve başka destekler alamamak, çalışmaları yavaşlatmaktadır. Örneğin **Laodikeia** kazısının finansı konusundaki uygulama yaygınlaştırılabilir. Antik kentin tüm gelirleri, Kültür Bakanlığı yerine belediyeye, belediyeden de kazıya aktarılmaktadır. Böylece 12 ay boyunca bölgede çalışmalar sürebilmektedir. Elbette bu bir örnek, farklı biçimlerde uygulamalar düşünülebilir. Burada önemli olan ören yerinin gelirinin ören yerinde kalmasıdır.
- Antiokeia'da işçilerle birlikte 65 kişilik bir ekiple çalışılmaktadır. Kazının finansman sorunu ancak 5-6 çalışmaya imkân sunmakta. **Laodikeia** örneğinde olduğu gibi ya da finansman açısından destek sağlayacak farklı uygulamalar verildiğinde, buradaki çalışmalarda da süreklilik sağlanabilir. Böylece, bölgede 6 ay kazı çalışmaları yapılırken; 6 ay da restorasyon, koruma ve yayım çalışmaları yapılarak, bölgeyi arkeoloji, restorasyon ve kazı alanından oluşan bir sistemle çalışan "Araştırma Enstitüsü" haline getirebilmek, en önemli amacımız. Böyle bir enstitü olduğu zaman, hem restoratör, hem arkeolog yetiştirmiş olunacak; hem de yıl boyu kazı alanı aktif halde olacaktır."

SONUÇ

Kentlerin sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, o kentin olduğu kadar toplumumuzun da bir parçasıdır. Bu değerleri turizm alanı içinde ekonomik bir değer haline getirmek, yerelin bölgenin ve toplamda da ulusun kalkınma döngüsünde önem arz ederken; kültürel mirasların ayağa kaldırılması ve korunması açısından oldukça önemlidir. Turizm faaliyetlerinin kentlerin tarihi ve geçmişini turizme konu edebilmesi ancak bu alanın aktörleri sayesinde olabilmektedir. Arkeologlar, Restoratörler, mimarlar.

Kentler turizm açısından, turizmin kültür turizmi başlığı altında önemsenirken, arka planda kentleri kültür turizmine hazır hale getiren arkeoloji bilim insanlarının sorunları ve onların açısından yaşanan zorlukların ortaya koyulması, devletin ve kentlerin merkezi ve yerel idarecilerinin kültür politikalarını şekillendirmesinde fikir sağlayıcı olacaktır. Çalışmada temel olarak bu soru(n) irdelenmiş ve derinlemesine gerçekleştirilen bir mülakat ile çeşitli tespitlere ulaşılmıştır.

- Arkeoloji multidisipliner bir bilimdir ve diğer sosyal ve pozitif bilimler ile uyumlu çalışması gerekliliği göz ardı edilmemelidir.
- Kentler ilk kuruldukları andan itibaren (yerleşim gördükleri zamandan bu yana) bir kültüre sahiptir ve her dönem (farklı dinler, farklı yönetimler

altında) bu kültüre eklemeler yaparak ortaya bir zenginlik, bir mozaik çıkarmıştır. Bu mozaik, kentindir, yerelidir. Bu nedenle kent, yöneticileri ile kentin sakinleri, bu zenginliğe sahip çıkmalı ve korunmalıdır.

- Koruma ve sahiplenme noktasında, ortaya çıkabilecek önyargı duvarlarını besleyen bilgi eksikliğinin giderilmesi, kent yöneticileri ile turizm değerlerini korumakla mükellef kamu idarecilerinin sorumluluğundadır.
- Kentlerin kültürel değerlerini turizme kazandırma noktasında salt ekonomik girdiyi düşünerek hareket etmek, bazen kent ve kültürüne zarar verebilmektedir. (Mimari yapıları ayağa kaldırırken, kenti görsel hale getirmek için mimariye zarar vererek çalışmaktan, restorasyon ya da ayağa kaldırmada doğasına uygun malzeme kullanmamaya kadar uzanan faaliyetler gibi...) Yani kalkınma sağlamak amacı ile turizmin kültürel mirasa zarar vermemesi konusunda dikkatli olunmalıdır.
- Üniversiteye sahip kentlerde, arkeolojik alanlar üniversitenin sorumluluğunda olmalı ve üniversite yönetimleri de arkeolojik faaliyetlerin yürütülmesinde sorumluluğunu sahiplenmelidir.
- Devlet tarafından finanse edilen arkeoloji faaliyetlerinde -kazılar- mali sıkıntıları aşmak için farklı modeller, uygulamalar ve çeşitli destekler üzerinde düşünülmelidir.
- Kent yönetiminde kamusal politika yapmak ve uygulamak ile sorumlu idarecilerin, kentlerin geçmişi, dokusu, yerleşimlerin yapısı gibi bilgilere sahip olmalarının, bu kentlerin geleceklerinin planlanmasında fikir verici olacağı dikkate alınmalıdır. Çünkü eski yerleşimler ile mevcut yerleşimler arasında bağ kurabilmek, ancak kentin geçmişini bilmek ile mümkün olabilecektir.
- Arkeoloji sadece kazı yapmak, bir kenti ya da mimari yapılarını ayağa kaldırmak ile sınırlı değildir. Bu çalışmalar uzun zaman ve zahmet isteyen faaliyetler dizisi olduğu için, "sonuç odaklı" daha doğrusu "**görsel odaklı**" bakılmaması gerekmektedir. Ayrıca yapıları ayağa kaldırmak kadar belki ondan önemlisi onları restore etmek ve korumalarını sağlamaktır. Bu nedenle, uzun uğraş ve zaman gerektiren bu çalışmalarda her tür destek ve işbirliği yerelden ulusala uzanan çizgide sağlanmalıdır.

Son söz olarak, ulusların tarihi kentlerde yatar. Tarihte ilk yerleşimler, neolitik köy toplulukları ile kuruldu. Bu köy yerleşimlerinden, ilk kentlere ardından gelişkin kent devletlerine, imparatorluk ve en son ulus devlete. Ulusların geçmişlerini, geçmiş deneyimlerini öğrenecekleri yerler olarak kentler, bu nedenle "başlangıcı" ifade etmektedir. Kentlere sahip çıkarak uluslar geçmişleri kadar geleceklerine de sahip çıkmış olacaklardır.

KAYNAKÇA

1. OKTAYER, N., SUSAM N., ÇAK M., (2007) **Türkiye’de Turizm Ekonomisi**, İstanbul Ticaret Odası, - Yayın No: 2007, 96-69, İstanbul.
2. ÇİMAT, A., BAHAR, O., (2003) “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6), s. 1-18.
3. KOZAK, N., (2012) **Genel Turizm Bilgisi**, KOZAK, M.A, (edt), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2472, Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1443, Eskişehir.
4. ÖZTÜRK, Y., YAZICIOĞLU, İ., (2002) “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, *Gazi Üniversitesi Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.
5. KUTER, N., ERDOĞAN, E, (2006) “Yalvaç, Pisidia Aniocheia Antik Kenti Ve Çevresinin Peyzaj Özellikleri ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri:A, Sayı: 1, s.111-123.
6. UMAR, B., **Pisidia**, Ak Yayınları, İstanbul, 1987.
7. DEMİRER, Ü., (2003) Pisidia Antiokheiası - Aziz Paulus ,Men Kutsal Alanı ve Yalvaç Müzesi, Yalvaç Belediyesi Yayınları Ankara 2003.
8. DEMİRER, Ü., (2004) **Pisidia Antiokheiası Büyük Bazilika Taban Mozaikleri**, Akdeniz Üniversitesi SBE Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Antalya.
9. MEYDAN UYGUR S., BAYKAN, E., (2007) “Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.2, s.30-49.
10. DİNÇER, İ. F., ERTUĞRAL, M.S., (2000) “Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl:11, Eylül-Aralık, s.69-78.
11. ÖZSAİT M., (1980) **İlk Çağ Tarihinde Pisidya**, İstanbul Üniversitesi Yayınları,1980.
12. ÖZSAİT, M., (1985) Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
13. ARRIANOS F., (2005), Çev: Furkan AKDERİN, **İskender'in Seferi (Aleksandrou Anabasis)**, Alfa Yayınları.
14. ÖZCAN A., (2008) **Pisidia Bölgesinde Roma İmparatorluğu'nun Yapı Propagandası ve Politikası**, Ankara Üniversitesi SBE Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
15. HÜRMEZLÜ B., (2007) “Pisidia’da “Gömü Geleneklerinin” Işığında Kültürler Arası İlişkiler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, ss. 1-22.
16. <http://www.tuik.gov.tr> E.T. 10.04.2016.
17. http://www.arkeolojidunyasi.com/antik_bolgeler.html E.T. 02.04.2016.
18. <http://www.ispartakulturturizm.gov.tr> E.T. 04.04.2016.
19. <http://kryptoxristianos.blogspot.com.tr> E. T. 02.01.2017.
20. Pisidia Antiokheia 2009 Kazı Arşivi Fotoğrafları.